

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA IMKONIYATI CHEKLANGAN
TALABALARNING IJTIMOIIY VA KASBIY MOSLASHINUVINI
RIVOJLANTIRISH TEXNALOGIYALARI**

Amrieva dilfuza Ro'zievna

Termiz davlat pedagogika instituti jismoniy madaniyat va san'at
fakulteti jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan talabalarning ijtimoiy va kasbiy moslashuvini rivojlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi. Inkluziv ta'lim tizimi doirasida qo'llanilayotgan pedagogik va axborot texnologiyalarining samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqot natijalari asosida imkoniyati cheklangan talabalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, ijtimoiy moslashuv, kasbiy moslashuv, imkoniyati cheklangan talabalar, texnologiyalar, oliy ta'lim.

Hozirgi kunda inklyuziv ta'lim global tendensiyalardan biri bo'lib, imkoniyati cheklangan shaxslarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish va ularning jamiyatga integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan. Oliy ta'lim muassasalarida ushbu talabalar uchun maxsus moslashtirilgan o'quv-uslubiy texnologiyalar joriy etilishi lozim. Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan talabalar uchun ijtimoiy va kasbiy moslashuvni rivojlantirish texnologiyalarining mohiyati, joriy etish usullari hamda samaradorligi yoritiladi.

Imkoniyati cheklangan talabalar jismoniy, eshitish, ko'rish, nutq yoki psixologik qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bunday talabalar ijtimoiy va kasbiy jihatdan moslashishida zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash, maxsus pedagogik metodlardan foydalanish va ularga moslashgan ta'lim sharoitlarini yaratish lozim. Ijtimoiy moslashuv deganda talabalar jamoaga qo'shilishi, jamiyatning faol a'zosi bo'lishi, kommunikativ va psixologik moslashuv jarayonidan o'tishi tushuniladi. Kasbiy moslashuv esa ularning o'z mutaxassisligi bo'yicha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi, amaliy tajriba orttirishi va mehnat bozorida o'z o'rnini topishini

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

anglatadi. Shu jihatdan, oliy ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan talabalar uchun ijtimoiy va kasbiy moslashuvni rivojlantirish texnologiyalarini qo'llash muhim sanaladi.

Imkoniyati cheklangan talabalar uchun ijtimoiy moslashuv texnologiyalari Ijtimoiy moslashuv imkoniyati cheklangan talabalar uchun o'ziga xos ahamiyatga ega. Ular akademik jarayon va talabalik hayotiga qo'shilish uchun quyidagi texnologiyalardan foydalanishi mumkin:

Psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi

- Talabalar uchun individual va guruhviy psixologik maslahatlar tashkil etish.
- Ijtimoiy moslashuv muammolarini bartaraf etish bo'yicha treninglar o'tkazish.
- O'z-o'zini anglash va ijtimoiy faollikni oshirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish.
- Stress va depressiyani kamaytirish maqsadida psixologik qo'llab-quvvatlash markazlarini tashkil qilish.
- Pedagog va psixologlar hamkorligida har bir talabaga individual yondashuv asosida rivojlantirish rejalarini ishlab chiqish.

Mentorlik va tutorlik tizimi

- Imkoniyati cheklangan talabalarga individual mentor yoki tutor biriktirish.
- Tajribali talabalar va professor-o'qituvchilar tomonidan doimiy yordam berish.
- Moslashtirilgan ta'lim shakllari bilan qo'llab-quvvatlash.
- Har bir talaba uchun mos keladigan o'quv strategiyalarini ishlab chiqish.
- Akademik yo'nalish bo'yicha maslahatlar va amaliy yordam ko'rsatish.

Inkluziv ta'lim muhitini yaratish

- Nogironlar aravachasi uchun moslashtirilgan yo'laklar, liftlar va boshqa infratuzilmani rivojlantirish.
- Ko'rish qobiliyati cheklangan talabalar uchun Brayl alifbosi bilan yozilgan kitoblar va audiomateriallarni yaratish.
- Eshitish qobiliyati cheklangan talabalar uchun subtitrlar bilan ta'minlangan video darslar tayyorlash.
- Maxsus texnologik vositalar (ekran o'qiydigan dasturlar, ovozli tahlil tizimlari, interaktiv doskalar) orqali ta'limni moslashtirish.

Kasbiy moslashuvni rivojlantirish texnologiyalari

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

Imkoniyati cheklangan talabalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorlash, mehnat bozoriga integratsiya qilish va ularning ijtimoiy moslashuviga yordam berish maqsadida turli texnologiyalar joriy qilinishi mumkin.

Kasbiy yoʻnaltirish va rehabilitatsiya dasturlari

- Talabalarning qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda individual kasbiy yoʻnaltirish dasturlarini ishlab chiqish.
- Maxsus kasbiy rehabilitatsiya markazlari bilan hamkorlik qilish.
- Moslashtirilgan amaliy mashgʻulotlar va stajirovkalar tashkil etish.
- Kasbiy adaptatsiya treninglari va malaka oshirish kurslarini oʻtkazish.

Raqamli texnologiyalar va moslashtirilgan taʼlim dasturlari

- Sunʼiy intellekt asosida moslashtirilgan taʼlim platformalarini ishlab chiqish.
- Elektron taʼlim materiallari, audiokitoblar va maxsus dasturlar yaratish.
- Onlayn va hibrid taʼlim tizimlaridan foydalanish.
- VR (virtual reallik) va AR (kengaytirilgan reallik) texnologiyalar orqali talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash.

Ishga joylashish va tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlash

- Imkoniyati cheklangan talabalar uchun maxsus grant va biznes-loyihalar dasturlarini joriy etish.
- Davlat va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlikda ishga joylashish imkoniyatlarini kengaytirish.
- Imkoniyati cheklangan talabalar uchun maxsus mehnat yarmarkalarini tashkil qilish.
- Frilanserlik va mustaqil tadbirkorlik imkoniyatlarini rivojlantirish uchun maxsus kurslar oʻtkazish.

Taʼlim jarayonida moslashtirilgan texnologiyalar

Oliy taʼlim muassasalarida imkoniyati cheklangan talabalar uchun quyidagi taʼlim texnologiyalari joriy etilishi mumkin:

Masofaviy taʼlim texnologiyalari

- Videodarslar va interaktiv materiallar orqali taʼlim olish imkoniyatlarini kengaytirish.
- Nogironlik holatiga moslashgan oʻquv platformalarini yaratish.
- Sunʼiy intellekt asosida individual taʼlim dasturlarini ishlab chiqish.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

Moslashtirilgan baholash tizimi

- Jismoniy yoki ruhiy cheklovlarga ega talabalar uchun maxsus baholash metodlarini joriy etish.

- Yozma, og‘zaki va interaktiv baholash usullaridan foydalanish.

- Imtihon vaqtini moslashtirish va qo‘shimcha qulayliklar yaratish.

Elektron ta’lim resurslari va maxsus texnologiyalar

- Ko‘rish imkoniyati cheklangan talabalar uchun ovozli yordam dasturlarini yaratish.

- Imkoniyati cheklangan talabalar uchun onlayn test tizimlarini rivojlantirish.

- Maxsus mobil ilovalar va interaktiv ta’lim materiallarini ishlab chiqish.

Xulosa

Oliy ta’lim muassasalarida imkoniyati cheklangan talabalar uchun inklyuziv ta’lim sharoitlarini yaratish nafaqat ularning o‘zini anglashini, balki jamiyatga foydali bo‘lishini ham ta’minlaydi. Ijtimoiy va kasbiy moslashuvni qo‘llab-quvvatlash, zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali bu talabalarni jamiyatning to‘laqonli a‘zosiga aylantirish mumkin. Shu sababli, oliy ta’lim muassasalari davlat, nodavlat tashkilotlar va jamiyat bilan hamkorlikda harakat qilishlari muhimdir.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalar va takliflar ilgari surildi:

1. Oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqilishi lozim.
2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish talabalar uchun qulay ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi.
3. Mentorlik tizimini joriy etish imkoniyati cheklangan talabalarni kasbiy jihatdan tayyorlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
4. O'qituvchilar uchun maxsus inklyuziv ta'lim bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

Adabiyotlar.

1. Accessibility in 2030: What the future of tech tells us about the future of accessibility. (2020, August 4). Digital Accessibility. <https://www.boia.org/blog>

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

2. Adobe (2022, January 12). Create and verify PDF accessibility (Acrobat Pro). <https://helpx.adobe.com/acrobat/using/create-verify-pdf-accessibility.html>
3. Alexiou, G. (2022, March 31). Is the metaverse likely to be accessible and inclusive of people with disabilities? Forbes. <https://www.forbes.com/sites/gusalexioiu/2022/03/31/is-the-metaverse-likely-to-be-accessible-and-inclusive-of-people-with-disabilities/>
4. American Foundation for the Blind (2015, April). Facebook accessibility for users with visual impairments: What Facebook wants you to know. <https://www.afb.org/aw/16/4/15469>
5. Brewer, R. (2022, January 26). Q and A: Robin Brewer on machine learning and disabilities. People and AI Research. <https://medium.com/people-ai-research/q-a-robin-brewer-on-machine-learning-disabilities-121c0897538>
6. Cooper, M., Ferguson, R., & Wolff, A. (2016). What can analytics contribute to accessibility in e-learning systems and to disabled students' learning? LAK '16: Proceedings of the Sixth International Conference on Learning Analytics & Knowledge (pp. 99-103). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2883851.2883946>
7. Dodds, H. (2021). Immersive learning environments: Designing XR into higher education. In J. E. Stefaniak, S. Conklin, B. Oyarzun, & R. M. Reese (Eds), A practitioner's guide to instructional design in higher education (Article 6). EdTech Books